

Adunarea Generală

Distrib.: generală
24 ianuarie 2018

Originalul: limba engleză
Tradus și revizuit de IER
(<http://ier.gov.ro/>)

Consiliul Drepturilor Omului

Cea de-a treizeci și șaptea sesiune

26 februarie–23 martie 2018

Punctul 3 de pe ordinea de zi

**Promovarea și protejarea tuturor drepturilor omului, civile,
politice, economice, sociale și culturale,
inclusiv a dreptului la dezvoltare**

Raportul Raportorului special privind chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil

Nota Secretariatului

Secretariatul are onoarea de a transmite Consiliului Drepturilor Omului raportul Raportorului special privind chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil, John H. Knox, în care prezintă principiile-cadru referitoare la drepturile omului și mediu, abordează dreptul omului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil și oferă o perspectivă asupra viitoarelor măsuri care trebuie luate ținând seama de evoluția permanentă a relației dintre drepturile omului și mediu.

Raportul Raportorului special privind chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil

I. Introducere

1. Prezentul raport este raportul final al Raportorului special al Consiliului Drepturilor Omului. Acesta prezintă principiile-cadru referitoare la drepturile omului și mediu, abordează dreptul la un mediu sănătos, care este un drept al omului, și oferă o perspectivă asupra viitoarelor măsuri care trebuie luate având în vedere evoluția permanentă a relației dintre drepturile omului și mediu.

2. Mandatul Raportorului special a fost stabilit de Consiliu în Rezoluția 19/10 din martie 2012, în care acesta a decis să numească un expert independent însărcinat cu misiunea de a examina chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil, precum și de a identifica și promova cele mai bune practici de punere în aplicare a obligațiilor și angajamentelor asumate în materie de drepturi ale omului, în vederea orientării, sprijinirii și consolidării procesului de elaborare a politicilor de mediu. John H. Knox a fost numit în funcție în august 2012. În primul său raport, prezentat Consiliului în martie 2013, acesta a evidențiat relația de interdependență între drepturile omului și mediu (A/HRC/22/43). Acesta a apreciat că este necesar un mediu sigur, curat, sănătos și durabil pentru exercitarea deplină a unei game largi de drepturi ale omului, în special a dreptului la viață, sănătate, hrană, apă și dezvoltare. În același timp, exercitarea drepturilor omului, inclusiv a dreptului la informare, a dreptului de participare și a dreptului la o cale de atac, este indispensabilă pentru protejarea mediului.

3. În primii doi ani ai mandatului, expertul independent a făcut eforturi să definească într-o manieră cât mai detaliată obligațiile în materia drepturilor omului referitoare la mediu. Acesta a organizat o serie de consultări regionale în întreaga lume și, cu ajutorul avocaților și al academicienilor care au acceptat să lucreze gratuit, a examinat sute de declarații ale organelor înființate în temeiul tratatelor, ale instanțelor regionale pentru drepturile omului, ale titularilor de mandate de proceduri speciale și ale altor autorități pentru apărarea drepturilor omului care au aplicat norme referitoare la drepturile omului în cazul unor chestiuni legate de mediu. A prezentat informații privind aceste declarații în 14 rapoarte, fiecare din ele referindu-se la o sursă sau la un set de surse. Acesta a constatat că, în ciuda diversității surselor, opiniile exprimate cu privire la relația dintre dreptul drepturilor omului și mediu sunt incredibil de coerente. Aceste opinii au fost rezumate în cel de-al doilea raport al său, prezentat în martie 2014 (A/HRC/25/53). Practic, în fiecare sursă analizată au fost identificate drepturi ale omului care au fost încălcate sau a căror exercitare era amenințată de daune aduse mediului și s-a ajuns la concluzia că statele au obligația, în temeiul dreptului drepturilor omului, de a asigura o protecție împotriva acestor daune. Obligațiile includeau obligații procedurale (precum obligația de a furniza informații, de a facilita participarea la luarea deciziilor și de a oferi acces la căi de atac) și obligații materiale (inclusiv de a reglementa activitatea actorilor privați), a căror respectare se impune cu atât mai mult în cazul persoanelor aflate în situații deosebit de vulnerabile.

4. Pe baza cercetărilor sale și a consultărilor regionale, expertul independent a identificat, de asemenea, bune practici în ceea ce privește punerea în aplicare a acestor obligații și, în următorul său raport, prezentat Consiliului în martie 2015, a descris peste 100 de bune practici de acest tip (A/HRC/28/61). Acesta a publicat descrieri detaliate ale fiecărei bune practici pe site-ul web al Oficiului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR). Baza de date în care au fost incluse acestea poate fi consultată la adresa <http://environmentalrightsdatabase.org/>.

5. În martie 2015, în Rezoluția 28/11, Consiliul Drepturilor Omului a decis prelungirea cu trei ani a mandatului lui John H. Knox în calitate de Raportor special privind chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Consiliul l-a încurajat să continue să studieze obligațiile în materia

drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil, precum și să identifice și să promoveze bunele practici referitoare la aceste obligații. Acesta a prezentat rapoarte privind aspecte specifice ale relației dintre drepturile omului și mediu, inclusiv un raport privind schimbările climatice și drepturile omului în 2016 (A/HRC/31/52), un raport privind biodiversitatea și drepturile omului în 2017 (A/HRC/34/49) și un raport privind drepturile copiilor și mediul, în cadrul actualei sesiuni a Consiliului (A/HRC/37/58).

6. În Rezoluția 28/11, Consiliul l-a încurajat, de asemenea, pe Raportorul special să promoveze și să raporteze cu privire la îndeplinirea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil, să disemineze concluziile sale, continuând să acorde o atenție specială soluțiilor practice referitoare la punerea în aplicare a acestora, și să depună eforturi pentru identificarea provocărilor și obstacolelor în calea îndeplinirii depline a acestor obligații. În martie 2016, Raportorul special a prezentat un raport cu recomandări specifice privind punerea în aplicare a obligațiilor în materia drepturilor omului legate de mediu (A/HRC/31/53). În cel de-al doilea mandat, acesta a promovat în multe feluri punerea în aplicare a acestor obligații, inclusiv prin organizarea, în parteneriat cu Programul Organizației Națiunilor Unite pentru Mediu, a unei serii de ateliere pentru membrii corpului judiciar cu privire la dreptul constituțional la un mediu sănătos, prin sprijinirea Institutului Națiunilor Unite pentru Instruire și Cercetare în dezvoltarea unui curs de formare online privind drepturile omului și mediul, prin colaborarea cu Grupul pentru drepturile universale (Universal Rights Group) la dezvoltarea unui site web destinat apărătorilor drepturilor omului din domeniul mediului (<https://www.environment-rights.org/>), precum și prin efectuarea de vizite de țară și primirea de comunicări cu privire la încălcări ale drepturilor.

II. Principiile-cadru referitoare la drepturile omului și mediu

7. Pentru a facilita punerea în aplicare a obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil, Raportorul special i s-a solicitat să elaboreze și să disemineze orientări care să descrie în mod clar normele relevante și să fie ușor de înțeles și de aplicat (a se vedea A/HRC/31/53, pct. 69). În octombrie 2017, Raportorul special a publicat proiecte de orientări privind drepturile omului și mediul și a solicitat formularea de observații scrise. De asemenea, a organizat o consultare publică și un seminar pentru experți, la care au participat reprezentanți ai guvernelor, organizațiilor internaționale, organizațiilor societății civile și academicieni. Acesta a ținut seama de contribuțiile primite în cadrul consultării și al seminarului, precum și de peste 50 de observații scrise, la elaborarea principiilor-cadru privind drepturile omului și mediul, anexate la prezentul raport.

8. Cele 16 principii-cadru stabilesc obligațiile de bază ale statelor în temeiul dreptului drepturilor omului, întrucât acestea se referă la asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Fiecare principiu-cadru este însoțit de un comentariu care oferă informații mai detaliate cu privire la principiu și care clarifică semnificația acestuia. Principiile-cadru și comentariul nu creează obligații noi. Acestea sunt menite mai degrabă să evidențieze modalitățile de aplicare a obligațiilor existente în materia drepturilor omului în contextul mediului. Astfel cum a precizat raportorul special în raportul său de cartografiere (*mapping report*) (A/HRC/25/53), acesta apreciază că nu toate statele au acceptat în mod oficial toate aceste norme. Deși multe dintre obligațiile descrise în principiile-cadru și în comentariile aferente se bazează direct pe tratate sau pe decizii obligatorii ale instanțelor pentru drepturile omului, altele se bazează pe declarații ale organismelor pentru drepturile omului care au autoritatea de a interpreta dreptul drepturilor omului, dar nu neapărat de a emite decizii cu caracter obligatoriu.¹

¹ Pentru a evita ca prezentul document să fie prea lung și greu de folosit, principiile-cadru și comentariile aferente nu precizează toate documentele privind drepturile omului pe care se bazează. O listă mai completă de surse este disponibilă pe site-ul OHCHR. Deși principiile-cadru și comentariile care le însoțesc nu au ca scop reafirmarea unor obligații din alte domenii decât dreptul drepturilor

9. Cu toate acestea, coerența acestor diverse interpretări este o dovadă evidentă a existenței unor tendințe care converg către dorința de a asigura o mai mare uniformitate și certitudine în înțelegerea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de mediu. Aceste tendințe sunt confirmate de practicile statului, inclusiv în privința instrumentelor internaționale în materie de mediu și în fața organismelor pentru drepturile omului. În consecință, Raportorul special consideră că statele ar trebui să accepte principiile-cadru, care nu sunt altceva decât o reflectare a dreptului internațional existent sau emergent în materia drepturilor omului. Acesta este convins că statele le vor considera, cel puțin, drept bune practici pe care ar trebui să le adopte cât mai rapid posibil.

10. Raportorul special a ales formularea „principii-cadru” întrucât (după ce a analizat problema) a ajuns la concluzia că aceasta reflectă cel mai bine natura documentului. Principiile-cadru și comentariile aferente acestora oferă o bază solidă pentru înțelegerea și punerea în aplicare a obligațiilor în materia drepturilor omului legate de mediu, dar acestea nu reprezintă în niciun caz ultimul cuvânt. Relația dintre drepturile omului și mediu are nenumărate aspecte și ne vor trebui mulți ani să le înțelegem pe toate. Aceste principii-cadru nu au ca scop descrierea tuturor obligațiilor în materia drepturilor omului care pot fi aplicate în prezent în ceea ce privește problemele de mediu și cu atât mai puțin nu încearcă să prevadă cum ar putea să se dezvolte acestea în viitor. Acestea includ o descriere a principalelor obligații în materia drepturilor omului care se aplică în domeniul mediului, menită să faciliteze punerea lor în practică și continuarea dezvoltării acestora. În acest scop, Raportorul special îndeamnă statele, organizațiile internaționale și organizațiile societății civile să disemineze și să facă publice principiile-cadru, precum și să țină seama de acestea în cadrul propriilor activități.

III. Dreptul omului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil

11. Un aspect neobișnuit al elaborării normele referitoare la mediu din domeniul drepturilor omului este faptul că acestea nu se bazează în primul rând pe recunoașterea explicită a unui drept al omului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil – sau, mai simplu, a unui drept al omului la un mediu sănătos. Deși acest drept a fost recunoscut, sub diferite forme, în acorduri regionale și în majoritatea constituțiilor naționale, acesta nu a fost consacrat printr-un acord privind drepturile omului aplicabil la nivel mondial și un singur acord regional, Carta africană a drepturilor omului și popoarelor, prevede care trebuie să fie interpretarea acestui drept în deciziile adoptate de un organism de control.

12. În schimb, organele înființate în temeiul tratatelor, instanțele regionale, raportorii speciali și alte organisme internaționale pentru drepturile omului au aplicat dreptul drepturilor omului în cazul problemelor de mediu prin conferirea unei „dimensiuni ecologice” drepturilor omului existente, inclusiv dreptului la viață și dreptului la sănătate. Astfel cum se explică în raportul de cartografiere și cum o demonstrează principiile-cadru, această abordare s-a dovedit destul de eficientă având în vedere că a permis dezvoltarea unei jurisprudențe extinse cu privire la drepturile omului și mediu. Privind în urmă, această evoluție nu este atât de surprinzătoare pe cât părea la început, acum mai mult de două decenii. Daunele aduse mediului afectează deplina exercitare a unui spectru larg de drepturi ale omului, iar obligațiile statelor de a respecta drepturile omului, de a le proteja împotriva ingerințelor și de a asigura exercitarea acestora sunt valabile în domeniul mediului în aceeași măsură ca în orice alt domeniu.

13. Așadar, s-a dovedit că nu era necesară o recunoaștere explicită a dreptului omului la un mediu sănătos pentru ca normele privind drepturile omului să fie aplicabile în cazul problemelor de mediu. În același timp, trebuie subliniat faptul că marea majoritate a țărilor lumii au recunoscut acest drept la nivel național, la nivel regional sau la ambele niveluri. Pe baza experienței țărilor care au consacrat în constituția lor dreptul la un mediu sănătos, s-a

omului, totuși acestea țin seama de documentele internaționale relevante în materie de mediu, cum ar fi Orientările privind dezvoltarea legislației naționale privind accesul la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu (Orientările de la Bali), adoptate în 2010 de Consiliul de administrație al Programului Națiunilor Unite pentru Mediu.

dovedit că recunoașterea acestui drept prezintă reale avantaje. Aceasta a crescut vizibilitatea și importanța chestiunii protecției mediului și a oferit o bază pentru adoptarea unor legi mai riguroase în materie de mediu. Pe plan judiciar, aceasta a contribuit la crearea unei plase de siguranță care să ofere o protecție împotriva lacunelor din legislație și a unor oportunități de facilitare a accesului la justiție. Instanțele din multe țări aplică din ce în ce mai mult acest drept, lucru dovedit de interesul suscitât de atelierele regionale dedicate membrilor corpului judiciar, organizate de Programul Națiunilor Unite pentru Mediu și de Raportorul special.

14. Pe baza acestei experiențe, Raportorul special recomandă Consiliului Drepturilor Omului să aibă în vedere sprijinirea recunoașterii acestui drept în cadrul unui instrument global. Un model în acest sens ar putea fi dreptul la apă și dreptul la salubritate, care, la fel ca dreptul la un mediu sănătos, nu sunt recunoscute în mod explicit în tratatele Organizației Națiunilor Unite privind drepturile omului, dar sunt în mod evident necesare pentru deplina exercitare a drepturilor omului. În 2010, în Rezoluția 64/292, Adunarea Generală a recunoscut că „dreptul la apă potabilă sigură și curată și la salubritate este un drept al omului esențial pentru o viață normală și pentru exercitarea tuturor drepturilor omului”. Adunarea Generală ar putea adopta o rezoluție similară în care este recunoscut dreptul la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil, care constituie un alt drept esențial pentru o viață normală și pentru exercitarea tuturor drepturilor omului.²

15. Este de înțeles faptul că unele state pot fi reticente în privința ideii de a recunoaște un „nou” drept al omului, în cazul în care conținutul acestuia nu este cert. Pentru a avea certitudinea că un drept va fi luat în serios, este important ca implicațiile acestuia să fie clar stabilite. Raportorul special subliniază că unul din principalele obiective ale activităților desfășurate în cadrul mandatului său a fost acela de a oferi clarificări referitoare la ce anume impune dreptul drepturilor omului în ceea ce privește protecția mediului, inclusiv prin intermediul proiectului de cartografiere și al principiilor-cadru. Prin urmare, „dreptul fundamental la un mediu sănătos” nu este o noțiune goală de conținut; dimpotrivă, conținutul acesteia a fost deja clarificat, prin recunoașterea de către autoritățile pentru protecția drepturilor omului a faptului că un mediu sigur, curat, sănătos și durabil este necesar pentru deplina exercitare a drepturilor omului la viață, la sănătate, la hrană, la apă, la o locuință, etc. Și în această privință, acest drept poate fi comparat cu dreptul la apă și dreptul la salubritate, al cărui conținut a fost examinat în detaliu de Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale și de Catarina de Albuquerque, primul expert independent însărcinat cu examinarea chestiunii obligațiilor în domeniul drepturilor omului, legate de accesul la apă potabilă sigură și la salubritate, înainte ca Adunarea Generală să adopte măsuri în 2010.

16. Chiar dacă acest drept nu a fost încă recunoscut oficial, expresia „dreptul omului la un mediu sănătos” este folosită deja pentru a face referire la aspectele legate de mediu ale întregii game de drepturi ale omului care depind de un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Folosirea în acest fel a expresiei în cauză – și, în acest sens, adoptarea unei rezoluții prin care se recunoaște acest drept – nu schimbă conținutul juridic al obligațiilor care decurg din legislația existentă în materia drepturilor omului. Totuși, folosirea acestei expresii are avantaje reale, întrucât este o modalitate de a atrage atenția asupra faptului că normele privind drepturile omului impun protejarea mediului și evidențiază faptul că protecția mediului este la fel de importantă ca și alte interese ale oamenilor, care sunt esențiale pentru demnitatea umană, egalitate și libertate. Aceasta contribuie, de asemenea, la asigurarea faptului că normele referitoare la mediu din domeniul drepturilor omului continuă să se dezvolte într-un mod coerent și integrat. Recunoașterea dreptului la un mediu sănătos în cadrul unei rezoluții a Adunării Generale ar consolida și mai mult toate aceste beneficii.

² O rezoluție a Adunării Generale nu este singurul instrument posibil prin care poate fi recunoscut în mod oficial dreptul la un mediu sănătos. Raportorul special observă că, în cadrul celei de-a șaptezeci și doua sesiuni a Adunării Generale, Guvernul Franței a prezentat spre examinare un Pact mondial pentru mediu, care prevede, la articolul 1, că „orice persoană are dreptul de a trăi într-un mediu înconjurător sănătos și adecvat pentru sănătatea, bunăstarea, demnitatea, cultura și dezvoltarea sa”. Cu toate acestea, probabil că o rezoluție ar fi adoptată mai rapid și mai ușor decât un acord internațional.

IV. Perspective asupra viitorului

17. Deși relația dintre drepturile omului și mediu a evoluat rapid în ultimele două decenii și chiar mai rapid în ultimii cinci ani, încă mai sunt multe de făcut pentru definirea precisă și punerea în aplicare a obligațiilor în materia drepturilor omului legate de un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Raportorul special încurajează Consiliul Drepturilor Omului să se implice în continuare în mod activ în dezvoltarea acestei relații, inclusiv prin reînnoirea mandatului corespunzător.

18. De exemplu, sunt necesare eforturi suplimentare pentru a clarifica modul în care normele în materia drepturilor omului, care se referă la mediu, se aplică anumitor domenii, inclusiv chestiunilor legate de discriminarea bazată pe gen și alte tipuri de discriminare, responsabilităților întreprinderilor în ceea ce privește drepturile omului și mediul, efectelor conflictelor armate asupra drepturilor omului și a mediului, precum și obligațiilor de cooperare internațională în ceea ce privește corporațiile multinaționale și daunele de mediu transfrontaliere.

19. De asemenea, pot fi depuse mai multe eforturi pentru instituționalizarea sprijinului menit să asigure consolidarea capacităților, inclusiv prin înființarea unui forum anual privind drepturile omului și problemele de mediu; organizarea de conferințe privind probleme de mediu destinată instituțiilor naționale pentru drepturile omului; continuarea organizării de ateliere referitoare la drepturile omului și mediu, dedicate membrilor corpului judiciar; crearea unor ateliere similare pentru funcționarii din cadrul agențiilor de protecție a mediului, al agențiilor din sectorul minier și al altor tipuri de agenții; consolidarea mecanismelor de asigurare a responsabilității pentru încălcările drepturilor omului în legătură cu activitățile de conservare a mediului; și integrarea drepturilor omului în activitatea instituțiilor internaționale care se ocupă de dezvoltare și probleme de mediu. În privința acestui ultim aspect, Raportorul special salută anunțul făcut recent de Programul Națiunilor Unite pentru Mediu referitor la o nouă „inițiativă privind drepturile de mediu”, destinată în parte sprijinirii apărătorilor drepturilor omului din domeniul mediului. Acesta încurajează OHCHR și Programul Națiunilor Unite pentru Mediu să continue dezvoltarea parteneriatului lor.

20. După cum a spus Victor Hugo, nimic nu poate opri o idee căreia i-a sosit vremea. Interdependența dintre drepturile omului și mediu este o idee a cărei vreme a venit. În ultimii cinci ani, Raportorul special a efectuat peste 50 de călătorii, în aproximativ 25 de țări. Peste tot a întâlnit persoane care au invocat drepturile omului atunci când s-au confruntat cu amenințări la adresa mediului, deseori asumându-și riscuri personale majore. Indiferent că este vorba despre avocați din Mexic, gardieni ai parcurilor din Mongolia, profesori din China la activiști locali din Madagascar, o mamă care a înființat o organizație ecologistă în Kenya, conservaționiști din Suedia, judecători din Costa Rica, lideri indigeni din Brazilia, negociatori pentru climă din Paris sau funcționari internaționali din Geneva și Nairobi, în toate țările oamenii depun eforturi pentru o lume în care toți oamenii să se poată bucura de drepturile fundamentale care depind de un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. A fost o mare onoare să îi susținem în eforturile lor.

Anexă

Principiile-cadru referitoare la drepturile omului și mediu

1. Ființele umane fac parte din natură, iar drepturile omului sunt strâns legate de mediul în care trăim. Daunele aduse mediului împiedică exercitarea drepturilor omului, iar exercitarea drepturilor omului contribuie la protejarea mediului înconjurător și la promovarea dezvoltării durabile.
2. Principiile-cadru referitoare la drepturile omului și mediu rezumă principalele obligații în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Acestea conțin orientări detaliate, care formează un întreg coerent, pentru punerea în aplicare concretă a acestor obligații și constituie o bază care va permite elaborarea de noi reguli, pe măsură ce vom înțelege mai bine relația dintre drepturile omului și mediu.
3. Principiile-cadru nu sunt exhaustive: multe norme naționale și internaționale sunt relevante pentru drepturile omului și protecția mediului și niciun element din principiile-cadru nu ar trebui să fie interpretat ca limitând sau subminând normele care asigură o protecție mai mare în temeiul dreptului național sau internațional.

Principiul-cadru nr. 1

Statele ar trebui să asigure un mediu sigur, curat, sănătos și durabil, pentru a respecta și proteja drepturile omului și pentru a asigura exercitarea acestora.

Principiul-cadru nr. 2

Statele ar trebui să respecte și să protejeze drepturile omului, precum și să asigure exercitarea acestora, pentru a garanta un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.

Comentarii privind principiile-cadru nr. 1 și 2

4. Drepturile omului și protecția mediului sunt interdependente. Un mediu sigur, curat, sănătos și durabil este necesar pentru deplina exercitare a drepturilor omului, inclusiv a dreptului la viață, a dreptului la cel mai înalt standard realizabil de sănătate fizică și mintală, a dreptului la un nivel de trai adecvat, a dreptului la hrană adecvată, a dreptului la apă potabilă sigură și la salubritate, a dreptului la o locuință, a dreptului de a participa la viața culturală și a dreptului la dezvoltare, precum și a dreptului la un mediu sănătos în sine, care este recunoscut în cadrul unor acorduri regionale și în majoritatea constituțiilor naționale.¹ În același timp, exercitarea drepturilor omului, inclusiv a dreptului la libertatea de exprimare și asociere, a dreptului la educație și la informare, precum și a dreptului de participare și la căi de atac eficiente, este vitală pentru protecția mediului.
5. Toate obligațiile statelor de a respecta drepturile omului, de a le proteja împotriva ingerințelor care aduc atingere exercitării acestora² și de a asigura exercitarea lor, prin

¹ A se vedea Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu, articolul 1; Carta africană a drepturilor omului și ale popoarelor, articolul 24; Protocolul adițional la Convenția americană a drepturilor omului în domeniul drepturilor economice, sociale și culturale, articolul 11; Carta arabă a drepturilor omului, articolul 38; și Declarația ASEAN (Association of Southeast Asian Nations - Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est) privind drepturile omului, articolul 28. Peste 100 de state au recunoscut acest drept la nivel național.

² A se vedea, de exemplu, Comitetul Drepturilor Omului, Comentariul general nr. 6 (1982) privind

depunerea de eforturi pentru realizarea deplină a acestora³ se aplică și în domeniul mediului. Prin urmare, statele ar trebui să se abțină de la încălcarea drepturilor omului, cauzând daune mediului sau permițând producerea unor astfel de daune; să asigure protecția împotriva ingerințelor în exercitarea drepturilor omului care rezultă din prejudiciile de mediu din alte surse, în special cauzate de întreprinderile comerciale, alți actori privați și fenomene naturale; și să ia măsuri eficiente pentru a asigura conservarea și utilizarea durabilă a ecosistemelor și a diversității biologice, de care depinde exercitarea deplină a drepturilor omului. Deși nu este întotdeauna posibilă prevenirea tuturor daunelor aduse mediului care împiedică exercitarea deplină a drepturilor omului, statele ar trebui să acționeze cu diligența necesară pentru prevenirea unor astfel de daune și pentru limitarea lor pe cât posibil, precum și să prevadă măsuri reparatorii pentru orice daună care nu a putut fi împiedicată.

6. În același timp, statele trebuie să își respecte pe deplin obligațiile cu privire la drepturile omului, cum ar fi libertatea de exprimare, care sunt exercitate în domeniul mediului. Astfel de obligații nu numai că există ca atare de sine stătătoare, fiind prevăzute de dreptul drepturilor omului, ci, în plus, acestea sunt necesare pentru a asigura respectarea și protejarea drepturilor omului, precum și punerea în aplicare a acestor drepturi, a căror exercitare depinde de un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.

Principiul-cadru nr. 3

Statele ar trebui să interzică discriminarea și să asigure o protecție egală și eficientă împotriva discriminării, care să permită exercitarea dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.

Comentariu

7. Obligațiile statelor de a interzice discriminarea și de a asigura o protecție egală și eficientă împotriva discriminării⁴ se aplică exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului conexe asigurării unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Prin urmare, statele au obligația, printre altele, de a asigura protecția împotriva daunelor aduse mediului care rezultă din discriminare sau care contribuie la aceasta, de a garanta accesul egal la beneficiile de mediu și de a se asigura că acțiunile întreprinse în domeniul mediului nu sunt ele însele discriminatorii.

8. Discriminarea poate fi directă, atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât o altă persoană aflată într-o situație similară, dintr-un motiv legat de un criteriu de discriminare interzis, sau indirectă, atunci când legi, politici sau practici aparent neutre au un impact disproporționat asupra exercitării drepturilor omului, în funcție de motivele de discriminare interzise.⁵ În contextul mediului, discriminarea directă poate include, de exemplu, neîndeplinirea obligației de a garanta că membrii grupurilor defavorizate beneficiază de același acces ca și alte persoane la informații privind probleme de mediu, la

dreptul la viață, pct. 5.

³ A se vedea, de exemplu, Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 14 (2000) privind dreptul la cel mai înalt standard posibil de sănătate, pct. 33.

⁴ De exemplu, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, articolul 2 alineatul (1) și articolul 26; Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 2 alineatul (2); Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, articolele 2 și 5; Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, articolul 2; Convenția cu privire la drepturile copilului, articolul 2; Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, articolul 5. Termenul „discriminare” se referă aici la orice distincție, excludere, restricție sau preferință care se bazează pe orice motiv precum rasa, culoarea, sexul, limba, religia, opinia politică sau de altă natură, originea națională sau socială, averea, nașterea sau altă situație, și care are ca scop sau ca efect anularea sau prejudicierea recunoașterii sau exercitării de către toate persoanele, în condiții de egalitate, a tuturor drepturilor și libertăților. Comitetul Drepturilor Omului, Comentariul general nr. 18 (1989) privind nediscriminarea, pct. 7.

⁵ A se vedea Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 20 (2009) privind nediscriminarea în domeniul drepturilor economice, sociale și culturale, pct. 10.

posibilitatea de a participa la luarea deciziilor legate de probleme de mediu sau la căi de atac pentru prejudiciile aduse mediului (principiile-cadru nr. 7, 9 și 10). În cazul daunelor de mediu transfrontaliere, statele ar trebui să prevadă un acces egal la informații, la participarea la procesul decizional și la căi de atac, fără discriminare pe bază de naționalitate sau domiciliu.

9. Pot apărea discriminări indirecte, de exemplu, atunci când măsuri care afectează negativ ecosistemele, cum ar fi acordarea de concesiuni miniere și forestiere, au efecte disproporționat de grave asupra comunităților care depind de aceste ecosisteme. Discriminarea indirectă poate include, de asemenea, măsuri precum acordarea unor autorizații de funcționare pentru un număr mare de instalații toxice și periculoase în comunități alcătuite în principal din minorități rasiale sau alte minorități, prin care s-a adus atingere în mod disproporționat drepturilor acestora, inclusiv dreptului lor la viață, la sănătate, la hrană și la apă. Asemenea măsurilor care constituie discriminare directă, un astfel de tratament diferențiat indirect este interzis, cu excepția cazului în care respectă cerințe stricte de legitimitate, necesitate și proporționalitate.⁶ În general, pentru a combate discriminarea, atât directă, cât și indirectă, statele trebuie să țină seama de prejudiciile – moștenite de-a lungul istoriei sau persistente – față de anumite grupuri de persoane, să recunoască faptul că daunele aduse mediului pot să rezulte din modelele de discriminare existente, dar și să le consolideze, și să ia măsuri eficiente împotriva factorilor care dau naștere discriminării sau care contribuie la perpetuarea acesteia.⁷ Pe lângă respectarea obligațiilor în materie de nediscriminare, statele ar trebui să adopte măsuri suplimentare pentru a proteja persoanele cele mai vulnerabile în fața daunelor de mediu sau care sunt expuse în mod deosebit la acestea (principiile-cadru nr. 14 și 15).

Principiul-cadru nr. 4

Statele ar trebui să asigure un mediu sigur și favorabil, în care indivizii, grupurile și organele societății care desfășoară activități în domeniul drepturilor omului sau al mediului să poată acționa fără să facă obiectul unor amenințări, al hărțuirii, al intimidării sau al violenței.

Comentariu

10. Printre apărătorii drepturilor omului se numără indivizii și grupurile care depun eforturi pentru protejarea și promovarea drepturilor omului legate de mediu (a se vedea A/71/281, pct. 7). Cei care fac eforturi pentru protejarea mediului, de care depinde exercitarea drepturilor omului, contribuie de asemenea la protejarea și promovarea drepturilor omului, indiferent dacă se consideră sau nu apărători ai drepturilor omului. Aceștia se numără printre apărătorii drepturilor omului care sunt cei mai expuși riscurilor, acestea fiind considerabile în special pentru populațiile indigene și comunitățile tradiționale care depind de mediul natural pentru subzistența și cultura lor.

11. Ca și ceilalți apărători ai drepturilor omului, apărătorii drepturilor omului din domeniul mediului beneficiază de toate drepturile și toate formele de protecție prevăzute în Declarația cu privire la dreptul și responsabilitatea indivizilor, grupurilor și organelor societății de a promova și apăra drepturile omului și libertățile fundamentale universal recunoscute (Declarația privind apărătorii drepturilor omului), inclusiv dreptul de a fi protejați în exercitarea activității lor și dreptul de a depune eforturi pentru protejarea și realizarea drepturilor omului la nivel național și internațional. În acest scop, statele trebuie să asigure apărătorilor drepturilor omului un mediu sigur, care să le permită să își desfășoare activitățile fără să fie amenințați, hărțuiți, intimidați și supuși unor acte de violență. Pentru a crea un astfel de mediu, statele trebuie: să adopte și să pună în aplicare legi care protejează apărătorii drepturilor omului în conformitate cu standardele internaționale aplicabile în domeniul drepturilor omului;⁸ să recunoască în mod public

⁶ Ibid., pct. 13.

⁷ Ibid., pct. 8.

⁸ A se vedea *Model Law for the Recognition and Protection of Human Rights Defenders* (Model de

contribuția apărătorilor drepturilor omului la societate și să se asigure că activitatea lor nu este incriminată sau stigmatizată; să dezvolte, în consultare cu apărătorii drepturilor omului, programe eficiente de protecție și avertizare timpurie; să asigure o formare adecvată pentru agenții de securitate și membrii organelor de aplicare a legii; să se asigure că amenințările și încălcările fac obiectul unei anchete prompte și imparțiale și să asigure urmărirea penală a presupușilor făptuitori; și să prevadă căi de atac eficiente pentru repararea încălcărilor, precum și să asigure acordarea unor despăgubiri adecvate (a se vedea A/71/281, A/66/203 și A/HRC/25/55, pct. 54–133).

Principiul-cadru nr. 5

Statele ar trebui să respecte și să protejeze dreptul la libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire pașnică în privința aspectelor care țin de mediu.

Comentariu

12. Obligația statelor de a respecta și proteja dreptul la libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire pașnică⁹ este valabilă și în cazul exercitării acestor drepturi în ceea ce privește probleme de mediu. Statele trebuie să se asigure că aceste drepturi sunt protejate indiferent dacă sunt sau nu exercitate în cadrul unor proceduri decizionale structurate sau în cadrul altor forumuri, de exemplu în cadrul știrilor sau al rețelelor sociale și indiferent dacă acestea sunt sau nu exercitate în opoziție față de politici sau proiecte favorizate de stat.

13. Restricțiile privind exercitarea acestor drepturi sunt permise numai dacă sunt prevăzute de lege și necesare într-o societate democratică pentru a proteja drepturile altora sau pentru a apăra securitatea națională, ordinea publică sau sănătatea ori moralitatea publică. Aceste restricții trebuie să fie definite în mod strict pentru a evita subminarea drepturilor. De exemplu, interzicerea absolută a protestelor legate de activitățile companiilor miniere, forestiere sau de extragere a altor resurse sunt nejustificate (a se vedea A/HRC/29/25, pct. 22). Statele nu pot, în niciun caz, să recurgă la folosirea excesivă sau nediferențiată a forței, arestarea sau detenția arbitrară, tortură sau alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, dispariția forțată, aplicarea abuzivă a legii penale, stigmatizare, sau să amenințe cu recurgerea la astfel de practici pentru a răspunde exercitării acestor drepturi. Statele nu ar trebui să împiedice niciodată accesul indivizilor sau al asociațiilor la organismele internaționale sau să împiedice exercitarea de către aceștia a dreptului de a solicita, primi și folosi resurse din surse interne sau externe.¹⁰ Atunci când au loc acte de violență în cadrul unei întruniri sau al unui protest altminteri pașnic, statele au obligația de a face distincție între demonstrații pașnice și cei violenți, de a lua măsuri pentru a împiedica escaladarea tensiunilor și de a se asigura că autorii violențelor – și nu organizatorii – sunt trași la răspundere pentru actele lor. Existența unui risc de violențe nu trebuie să servească drept pretext pentru a interveni în desfășurarea unor întruniri care, de altfel, sunt pașnice sau pentru dispersarea acestora (a se vedea A/HRC/29/25, pct. 41).

14. Statele trebuie, de asemenea, să protejeze exercitarea acestor drepturi împotriva ingerințelor din partea întreprinderilor și a altor actori privați. Statele trebuie să se asigure că dispozițiile dreptului civil privind defăimarea și calomnia nu sunt aplicate în mod abuziv pentru a reprimă exercitarea acestor drepturi. Statele ar trebui să asigure o protecție împotriva reprimării unor activități legitime de apărare a drepturilor de către întreprinderi private de securitate și nu pot ceda propriile responsabilități în materie de aplicare a legii acestor întreprinderi sau altor actori privați.

lege pentru recunoașterea și protejarea apărătorilor drepturilor omului), la adresa www.ishr.ch/sites/default/files/documents/model_law_full_digital_updated_15june2016.pdf.

⁹ A se vedea Declarația universală a drepturilor omului, articolele 19–20; Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, articolele 19 și 21-22.

¹⁰ A se vedea Declarația privind apărătorii drepturilor omului, articolul 9 alineatul (4) și articolul 13.

Principiul-cadru nr. 6

Statele ar trebui să asigure educarea și sensibilizarea publicului cu privire la problemele de mediu.

Comentariu

15. Statele au convenit ca educația copilului să fie orientată, printre altele, către cultivarea respectului pentru drepturile omului și mediul natural.¹¹ Educația în domeniul mediului ar trebui să înceapă devreme și să continue pe tot parcursul procesului educațional. Aceasta ar trebui să le permită elevilor să înțeleagă mai bine relația strânsă care există între om și natură și să îi ajute să aprecieze mediul natural și să se bucure de el, precum și să își consolideze capacitatea de a răspunde provocărilor în materie de mediu.

16. Sensibilizarea populației cu privire la problemele de mediu ar trebui să continue și la vârsta maturității. Pentru ca atât adulții, cât și copiii să devină conștienți de efectele mediului asupra sănătății și bunăstării lor, statele ar trebui să asigure sensibilizarea populației cu privire la riscurile de mediu specifice care o afectează și la modul în care se poate proteja împotriva riscurilor respective. În cadrul creșterii gradului de conștientizare a populației, statele ar trebui să dezvolte capacitatea acesteia de a înțelege provocările în materie de mediu și măsurile adoptate pentru a răspunde acestora, astfel încât să își poată exercita pe deplin dreptul de a-și exprima opiniile cu privire la probleme de mediu (principiul-cadru nr. 5), să înțeleagă informațiile privind mediul, inclusiv studiile de impact asupra mediului (principiile-cadru nr. 7 și 8), să participe la procesele decizionale (principiul-cadru nr. 9) și, după caz, să exercite căile de atac disponibile în cazul încălcării drepturilor acestora (principiul-cadru nr. 10). Statele ar trebui să adapteze programele de educație cu privire la mediul și programele de sensibilizare a populației cu privire la cultura și limba anumitor populații și la situația mediului în care trăiesc.

Principiul-cadru nr. 7

Statele ar trebui să asigure accesul publicului la informații privind mediul, colectând și diseminând informații și asigurând oricărei persoane, la cerere, un acces efectiv și rapid la aceste informații, la un preț accesibil.

Comentariu

17. Dreptul oricărei persoane de a solicita, primi și disemina informații¹² se aplică și informațiilor referitoare la probleme de mediu. Accesul publicului la informații despre mediu le permite oamenilor să înțeleagă repercusiunile pe care le pot avea daunele de mediu asupra drepturilor lor, inclusiv asupra dreptului la viață și la sănătate, și sprijină exercitarea altor drepturi, inclusiv a dreptului la libertatea de exprimare și de asociere, a dreptului de participare la luarea deciziilor și a dreptului de acces la o cale de atac.

18. Accesul la informațiile cu privire la mediu are două dimensiuni. În primul rând, statele ar trebui să colecteze, să actualizeze și să disemineze periodic informații referitoare la mediu, inclusiv informații despre: calitatea mediului, inclusiv a aerului și a apei; poluarea, deșeurile, substanțele chimice și alte substanțe potențial nocive introduse în mediu; efectele potențiale și reale ale mediului asupra sănătății și bunăstării oamenilor; și legile și politicile relevante în materie. În special, în situațiile în care există o amenințare iminentă la adresa sănătății umane sau a mediului, statele trebuie să se asigure că toate informațiile care i-ar permite populației să ia măsuri de protecție sunt transmise imediat tuturor persoanelor afectate, indiferent dacă amenințarea are cauze naturale sau este provocată de activități umane.

¹¹ A se vedea Convenția cu privire la drepturile copilului, articolul 29.

¹² A se vedea Declarația universală a drepturilor omului, articolul 19; Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, articolul 19.

19. În al doilea rând, statele ar trebui să asigure un acces convenabil, eficient și rapid la informațiile privind mediul deținute de autoritățile publice, la cererea oricărei persoane sau asociații, fără a fi necesar să dovedească existența unui interes juridic sau de altă natură. Motivele de respingere a unei cereri ar trebui să fie expuse clar și interpretate în mod restrictiv, având în vedere interesul public în favoarea divulgării. Statele ar trebui, de asemenea, să ofere populației orientări cu privire la modalitatea de a obține informații cu privire la mediu.

Principiul-cadru nr. 8

Pentru a evita luarea sau autorizarea unor măsuri al căror impact asupra mediului împiedică exercitarea deplină a drepturilor omului, statele ar trebui să solicite evaluarea prealabilă a posibilelor efecte asupra mediului ale proiectelor și politicilor propuse, inclusiv evaluarea potențialelor efecte ale acestora asupra exercitării drepturilor omului.

Comentariu

20. Legislația națională impune, în general, evaluarea prealabilă a posibilelor efecte asupra mediului ale proiectelor și politicilor propuse și, în general, se admite că o evaluare eficientă a efectelor asupra mediului cuprinde următoarele elemente: evaluarea ar trebui efectuată cât mai curând posibil în cadrul procesului decizional, pentru orice propunere care ar putea avea efecte semnificative asupra mediului; evaluarea ar trebui să ofere publicului posibilități reale de a participa la procesul decizional, ar trebui să aibă în vedere alternative la propunere și ar trebui să țină seama de toate potențialele efecte asupra mediului, inclusiv efectele transfrontaliere și cele cumulative care ar putea apărea ca urmare a interacțiunii propunerii cu alte activități; evaluarea ar trebui să aibă ca rezultat un raport scris care să descrie în mod clar impactul asupra mediului; iar evaluarea și decizia finală ar trebui să fie controlate de un organism independent. Procedura ar trebui să prevadă, de asemenea, monitorizarea punerii în aplicare a propunerii, pentru a evalua impactul real al acesteia și eficacitatea măsurilor de protecție.¹³

21. Pentru a asigura protecția împotriva ingerințelor în exercitarea deplină a drepturilor omului, studiile de impact asupra mediului ar trebui, de asemenea, să examineze posibilele efecte asupra mediului ale proiectelor și politicilor propuse în ceea ce privește exercitarea tuturor drepturilor relevante, inclusiv a dreptului la viață, la sănătate, la hrană, la apă, la o locuință și la cultură. În cadrul respectivei evaluări, ar trebui să se examineze dacă propunerea este conformă cu obligațiile în materie de nediscriminare (principiul-cadru nr. 3), cu dispozițiile legislației interne aplicabile și cu acordurile internaționale (principiile-cadru nr. 11 și 13) și cu obligațiile față de persoanele care sunt deosebit de vulnerabile în fața daunelor aduse mediului (principiile-cadru nr. 14 și 15). Procedura de evaluare în sine trebuie să respecte obligațiile în materia drepturilor omului, ceea ce presupune în special informarea publicului cu privire la evaluare și punerea evaluării și a deciziei finale la dispoziția publicului (principiul-cadru nr. 7), facilitarea participării la evaluare a persoanelor care ar putea fi afectate de măsurile propuse (principiul-cadru nr. 9) și punerea la dispoziție a unor căi de atac efective (principiul-cadru nr. 10).

22. Întreprinderile comerciale ar trebui să efectueze evaluări ale impactului asupra drepturilor omului în conformitate cu Principiile directe privind afacerile și drepturile omului, care prevăd că întreprinderile „ar trebui să identifice și să evalueze orice efecte reale sau potențiale negative asupra drepturilor omului, pentru care ar putea fi responsabile fie ca urmare a activităților pe care le desfășoară, fie ca urmare a relațiilor lor de afaceri”, să includă „consultări efective cu grupurile potențial afectate și cu alte părți interesate relevante”, „să țină seama de concluziile studiilor de impact în privința tuturor funcțiilor și

¹³ Programul Națiunilor Unite pentru Mediu, *Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach (Studiu de impact asupra mediului și evaluarea strategică a impactului asupra mediului: Către o abordare integrată)* (2004), p. 42.

proceselor interne relevante și să ia măsurile care se impun” (a se vedea Principiile directoare 18-19).

Principiul-cadru nr. 9

Statele ar trebui să prevadă și să faciliteze participarea publicului la luarea deciziilor în materie de mediu și să țină seama de opiniile publicului în cadrul procesului decizional.

Comentariu

23. Dreptul fiecărei persoane de a participa la conducerea țării sale și la administrarea afacerilor publice ¹⁴include participarea la luarea deciziilor în materie de mediu. Acest proces decizional include elaborarea de politici, legi, reglementări, proiecte și activități. Asigurarea faptului că aceste decizii în materie de mediu țin seama de opiniile persoanelor afectate de acestea sporește sprijinul publicului, favorizează dezvoltarea durabilă și contribuie la protejarea exercitării drepturilor care depind de un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.

24. Pentru a fi efectivă, participarea publicului trebuie să fie deschisă tuturor oamenilor care ar putea fi afectați și trebuie să aibă loc la începutul procesului decizional. Statele ar trebui să prevadă evaluarea prealabilă a impactului propunerilor care ar putea afecta semnificativ mediul și să se asigure că toate informațiile relevante referitoare la propunere și la procesul decizional sunt puse la dispoziția persoanelor afectate într-o manieră obiectivă, inteligibilă, rapidă și eficientă (a se vedea principiile-cadru nr. 7 și 8).

25. În ceea ce privește elaborarea politicilor, legilor și reglementărilor, proiectele ar trebui să fie puse la dispoziția publicului, iar publicului ar trebui să i se ofere posibilitatea de a prezenta observații, în mod direct sau prin intermediul organelor reprezentative. În ceea ce privește propunerile pentru proiecte sau activități specifice, statele ar trebui să informeze persoanele afectate cu privire la posibilitatea lor de a participa la procesul decizional încă de la începutul acestuia și să le furnizeze informații relevante, inclusiv informații cu privire la: proiectul sau activitatea propusă și posibilele efecte asupra drepturilor omului și a mediului; gama deciziilor posibile; și modul de desfășurare a procedurii decizionale, inclusiv calendarul prevăzut pentru observații și întrebări, precum și ora și locul desfășurării audierilor publice.

26. Statele trebuie să ofere membrilor publicului posibilitatea efectivă de a-și exprima opiniile și să ia măsuri suplimentare pentru a facilita participarea femeilor și a membrilor comunităților marginalizate (principiul-cadru nr. 14). Statele trebuie să se asigure că, la adoptarea deciziilor finale, autoritățile competente țin seama de opiniile exprimate de public, că acestea își motivează deciziile și că aceste decizii și explicații sunt făcute publice.

Principiul-cadru nr. 10

Statele ar trebui să asigure accesul la căi de atac efective în cazul încălcării drepturilor omului și a dispozițiilor legislației naționale privind mediul.

Comentariu

27. Obligația statelor de a asigura accesul la proceduri judiciare și de altă natură, care permit asigurarea unor căi de atac efective în cazul încălcărilor drepturilor omului ¹⁵ se aplică și în cazul încălcărilor drepturilor omului în materie de mediu. Prin urmare, statele trebuie să prevadă căi de atac efective pentru încălcarea obligațiilor stabilite în cadrul

¹⁴ A se vedea Declarația universală a drepturilor omului, articolul 21; Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, articolul 25.

¹⁵ A se vedea, de exemplu, Declarația universală a drepturilor omului, articolul 8; Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, articolul 2 alineatul (3).

prezentelor principii-cadru, inclusiv a celor referitoare la libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire pașnică (principiul-cadru nr. 5), la accesul la informații privind mediul (principiul-cadru nr. 7) și la participarea publicului la luarea deciziilor în materie de mediu (principiul-cadru nr. 9).

28. În plus, în legătură cu obligația de a stabili, menține și aplica standarde esențiale în materie de mediu (principiile-cadru nr. 11 și 12), fiecare stat ar trebui să se asigure că persoanele particulare au acces la căi de atac efective împotriva actorilor privați, precum și a autorităților publice, în cazul nerespectării legislației interne privind mediul.

29. Pentru a pune la dispoziție căi de atac eficiente, statele ar trebui să se asigure că persoanele particulare au acces la proceduri judiciare și administrative care îndeplinesc condiții fundamentale, inclusiv că procedurile în cauză: (a) sunt imparțiale, independente, accesibile din punct de vedere financiar, transparente și echitabile; (b) permit examinarea cererilor în timp util; (c) se desfășoară cu expertiza și resursele necesare; (d) includ dreptul de apel la o instanță superioară; și (e) au ca rezultat pronunțarea unor decizii cu caracter obligatoriu, inclusiv în ceea ce privește măsurile provizorii, despăgubirile, măsurile de restituire și reparațiile, în funcție de ceea ce este necesar pentru a furniza căi de atac efective pentru repararea încălcărilor. Ar trebui ca aceste proceduri să fie disponibile în cazul acuzațiilor privind încălcări iminente și previzibile, precum și în cazul încălcărilor care au avut deja loc sau care au loc în prezent. Statele ar trebui să se asigure că deciziile sunt făcute publice și că acestea sunt puse în aplicare în mod eficient și cât mai repede.

30. Statele ar trebui să ofere populației orientări cu privire la modul în care poate solicita accesul la aceste proceduri și ar trebui să ajute persoanele interesate să depășească obstacolele din calea accesului, cum ar fi limba, analfabetismul, cheltuielile și distanța. Calitatea procesuală ar trebui interpretată în sens larg, iar statele ar trebui să considere că populațiile indigene și alte grupuri care dețin terenuri în comun au calitatea procesuală pentru a formula plângeri privind încălcarea drepturilor colective ale acestora. Orice persoană care dorește să exercite o cale de atac trebuie să fie protejată împotriva represaliilor, inclusiv împotriva amenințărilor și actelor de violență. Statele nu ar trebui să permită formularea unor cereri nefondate împotriva victimelor, destinate să le intimideze și să le descurajeze să exercite căi de atac.

Principiul-cadru nr. 11

Statele ar trebui să stabilească și să aplice standarde fundamentale în materie de mediu, care să nu fie discriminatorii și regresive și care să respecte și să protejeze drepturile omului și să asigure exercitarea acestora.

Comentariu

31. Pentru a asigura o protecție împotriva daunelor de mediu și pentru a lua măsurile necesare pentru realizarea deplină a drepturilor omului care depind de mediu, statele trebuie să stabilească și să pună în aplicare cadre juridice și instituționale eficiente, care le asigură oamenilor un mediu sigur, curat, sănătos și durabil, precum și să asigure respectarea lor. Aceste cadre ar trebui să includă standarde esențiale în materie de mediu, inclusiv în ceea ce privește calitatea aerului, clima globală, calitatea apei dulci, poluarea marină, deșeurile, substanțele toxice, zonele protejate, conservarea mediului și diversitatea biologică.

32. Ar fi ideal să se stabilească și să se pună în aplicare standarde de mediu care să permită prevenirea oricărei daune aduse mediului ca urmare a activităților umane și asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Cu toate acestea, resursele insuficiente pot împiedica realizarea imediată a dreptului la sănătate, la hrană, la apă și a altor drepturi economice, sociale și culturale. Obligația statelor de a garanta realizarea treptată și deplină a tuturor acestor drepturi, prin toate mijloacele adecvate¹⁶, impune

¹⁶ A se vedea Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 2 alineatul (1).

statelor să adopte măsuri deliberate, concrete și specifice în acest scop, dar statele beneficiază de o anumită marjă de apreciere pentru a decide care sunt mijloacele adecvate în lumina resurselor disponibile.¹⁷ În mod similar, organismele pentru drepturile omului, a căror misiune este să asigure punerea în aplicare a drepturilor civile și politice, cum ar fi dreptul la viață și dreptul la respectarea vieții private și de familie, au apreciat că statele dispun de o anumită marjă de apreciere pentru a stabili gradul adecvat de protecție a mediului, ținând seama de necesitatea de a pune în balanță obiectivul prevenirii oricărei daune de mediu și alte obiective sociale.¹⁸

33. Această marjă de apreciere nu este nelimitată. Una dintre constrângeri constă în faptul că deciziile privind adoptarea și punerea în aplicare a unor măsuri care să asigure un nivel adecvat de protecție a mediului trebuie să respecte întotdeauna obligațiile de nediscriminare (principiul-cadru nr. 3). O altă constrângere privește prezumția fermă potrivit căreia ar trebui să se evite luarea de măsuri regresive în legătură cu realizarea progresivă a drepturilor economice, sociale și culturale.¹⁹ Pentru a aprecia dacă standardele de mediu respectă și promovează drepturile omului și asigură exercitarea acestora, ar trebui să se țină seama și de alți factori, cum ar fi:

(a) Standardele ar trebui să fie rezultatul unei proceduri care respectă la rândul său obligațiile în materia drepturilor omului, inclusiv cele referitoare la dreptul la libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire pașnică, dreptul de informare, de participare la luarea deciziilor și de acces la o cale de atac (principiile-cadru nr. 4-10);

(b) Standardele ar trebui să țină seama și, în măsura posibilului, să respecte toate standardele internaționale aplicabile în materie de mediu, sănătate și siguranță, precum cele adoptate de Organizația Mondială a Sănătății;

(c) Standardele ar trebui să țină seama de cele mai avansate informații științifice disponibile. Cu toate acestea, lipsa certitudinii științifice absolute nu ar trebui să fie folosită drept scuză pentru a justifica amânarea unor măsuri eficiente și proporționale de prevenire a daunelor de mediu, în special atunci când există riscul de producere a unor daune grave sau ireversibile.²⁰ Statele ar trebui să ia măsuri de prevenire a unor astfel de daune;

(d) Standardele trebuie să respecte toate obligațiile relevante în materie de drepturi ale omului. De exemplu, în toate acțiunile care privesc copiii, interesul suprem al copilului va prevala;²¹

(e) În cele din urmă, standardele nu trebuie să creeze un echilibru nejustificat sau nerezonabil între protecția mediului și alte obiective sociale, având în vedere efectele pe care le-ar putea avea asupra exercitării depline a drepturilor omului.²²

¹⁷ A se vedea Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 3 (1990) privind natura obligațiilor statelor părți.

¹⁸ A se vedea, de exemplu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Hatton și alții împotriva Regatului Unit* (cererea nr. 36022/97), hotărârea din 8 iulie 2003, pct. 98. A se vedea, de asemenea, Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea, principiul nr. 11.

¹⁹ A se vedea Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 3, pct. 9.

²⁰ A se vedea Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea, principiul nr. 15.

²¹ A se vedea Convenția cu privire la drepturile copilului, articolul 3 alineatul (1).

²² De exemplu, decizia de a permite o poluare masivă cu hidrocarburi în scopul dezvoltării economice nu poate fi considerată rezonabilă având în vedere efectele sale dezastruoase asupra exercitării dreptului la viață, la sănătate, la hrană și la apă. A se vedea Comisia Africană pentru Drepturile Omului și Popoarelor, *Social and Economic Rights Action Centre și Centre for Economic and Social Rights împotriva Nigeriei*, comunicarea nr. 155/96 (2001).

Principiul-cadru nr. 12

Statele ar trebui să asigure aplicarea efectivă a standardelor lor de mediu în cazul actorilor publici și privați

Comentariu

34. Autoritățile guvernamentale trebuie să respecte standardele de mediu relevante în cadrul propriilor activități și, de asemenea, trebuie să monitorizeze aplicarea acestor standarde și să asigure respectarea efectivă a acestora, prin prevenirea, anchetarea, pedepsirea și repararea încălcărilor acestor standarde de către actorii privați, precum și de către autoritățile guvernamentale. În special, statele trebuie să reglementeze activitatea întreprinderilor comerciale pentru a preveni atingerile aduse drepturilor omului care decurg din daunele de mediu și să pună la dispoziție căi de atac pentru astfel de abuzuri. Statele ar trebui să pună în aplicare programe de formare pentru membrii personalului din organele de aplicare a legii și din sistemul judiciar, pentru a le permite acestora să înțeleagă și să aplice legile privind mediul și ar trebui să ia măsuri eficiente pentru a preveni subminarea prin fapte de corupție a punerii în aplicare și a respectării legilor privind mediul.

35. În conformitate cu Principiile directoare privind afacerile și drepturile omului, răspunderea întreprinderilor comerciale de a respecta drepturile omului include în special responsabilitatea de a evita să cauzeze efecte negative drepturilor omului sau să contribuie la acestea, ca urmare a daunelor aduse mediului, de a remedia astfel de efecte atunci când se produc și de a face eforturi pentru prevenirea sau diminuarea efectelor negative asupra drepturilor omului care sunt legate direct de activitățile, produsele sau serviciile acestora aferente relațiilor lor comerciale. Întreprinderile ar trebui să respecte toate legile în vigoare privind mediul, să își asume angajamente politice clare pentru a-și îndeplini obligația de a respecta drepturile omului prin protejarea mediului, să desfășoare cu diligența necesară proceduri în materia drepturilor omului (inclusiv să realizeze evaluări ale impactului asupra drepturilor omului) pentru a identifica, preveni și reduce efectele activităților acestora asupra mediului și, implicit, asupra drepturilor omului, precum și pentru a justifica măsurile pe care le adoptă pentru remedierea acestor efecte, și să permită remedierea oricărui efect negativ asupra mediului, pe care îl are sau la care contribuie activitatea lor și care aduce atingere drepturilor omului.

Principiul-cadru nr. 13

Statele ar trebui să coopereze între ele pentru a institui și pune în aplicare cadre juridice internaționale eficiente și pentru a asigura respectarea lor, astfel încât să prevină, să limiteze și să repare daunele de mediu transfrontaliere și globale care aduc atingere exercitării depline a drepturilor omului.

Comentariu

36. Obligația statelor de a coopera pentru a asigura respectarea universală și efectivă a drepturilor omului impune ²³ statelor să colaboreze pentru a aborda amenințările transfrontaliere și mondiale la adresa drepturilor omului. Daunele de mediu transfrontaliere și globale pot avea efecte grave asupra exercitării depline a drepturilor omului, iar cooperarea internațională este necesară pentru remedierea acestor daune. Statele au încheiat acorduri privind numeroase probleme de mediu internaționale, inclusiv schimbările climatice, diminuarea stratului de ozon, poluarea atmosferică transfrontalieră, poluarea marină, deșertificarea și conservarea biodiversității.

37. Obligația cooperării internaționale nu impune tuturor statelor să adopte exact aceleași măsuri. Necesitatea și oportunitatea măsurilor pe care trebuie să le adopte fiecare

²³ A se vedea Carta Națiunilor Unite, articolele 55-56; Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 2 alineatul (1).

stat depind parțial de situația statului în cauză, iar angajamentele asumate de state în cadrul acordurilor încheiate cu alte state pot fi adaptate în mod corespunzător în funcție de capacitățile și provocările lor respective. Acordurile multilaterale de mediu impun deseori statelor cerințe diferite, în funcție de situația lor economică, și prevăd obligația statelor dezvoltate de a furniza asistență tehnică și financiară altor state.

38. Totuși, odată ce au fost stabilite obligațiile lor, statele trebuie să le respecte cu bună-credință. Niciun stat nu ar trebui să încerce vreodată să se sustragă de la o obligație internațională care îi impune să asigure o protecție împotriva daunelor de mediu transfrontaliere sau globale. Statele ar trebui să verifice în permanență dacă obligațiile lor internaționale existente sunt suficiente. Atunci când aceste obligații și angajamente se dovedesc a fi neadecvate, statele ar trebui să ia fără întârziere măsurile necesare pentru a le consolida, ținând seama de faptul că lipsa certitudinii științifice absolute nu ar trebui să fie folosită drept scuză pentru a justifica amânarea adoptării unor măsuri eficiente și proporționale pentru a asigura un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.

39. De asemenea, statele trebuie să își respecte obligațiile în materia drepturilor omului, legate de mediu, în temeiul altor cadre juridice internaționale, cum ar fi acordurile de cooperare economică și mecanismele financiare internaționale. De exemplu, acestea ar trebui să se asigure că acordurile care facilitează comerțul și investițiile internaționale consolidează, și nu diminuează, capacitatea statelor de a respecta și proteja drepturile omului, precum și de a asigura exercitarea lor, și de a asigura un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Instituțiile financiare internaționale, precum și agențiile de stat care oferă asistență internațională, ar trebui să adopte și să pună în aplicare garanții sociale și de mediu conforme cu obligațiile în materia drepturilor omului, inclusiv prin: (a) solicitarea efectuării unei evaluări a impactului social și a unei evaluări a impactului asupra mediului pentru fiecare proiect și program propus; (b) asigurarea participării efective a publicului; (c) stabilirea unor proceduri eficiente care să le permită victimelor încălcărilor să exercite o cale de atac; (d) impunerea unor măsuri de protecție juridică și instituțională împotriva riscurilor sociale și de mediu; și (e) includerea unor măsuri de protecție specifice pentru populațiile indigene și cele aflate în situații vulnerabile.

Principiul-cadru nr. 14

Statele ar trebui să adopte măsuri suplimentare pentru a proteja persoanele cele mai vulnerabile în fața daunelor de mediu sau persoanele care sunt amenințate în mod deosebit de acestea, ținând seama de nevoile și capacitățile acestora, precum și de riscurile la care sunt expuse.

Comentariu

40. Astfel cum a recunoscut Consiliul Drepturilor Omului, deși repercusiunile daunelor de mediu asupra drepturilor omului afectează persoane și comunități din întreaga lume, consecințele acestora sunt resimțite cel mai acut de acele segmente ale populației aflate deja în situații vulnerabile.²⁴ O persoană poate fi vulnerabilă deoarece este deosebit de sensibilă la anumite tipuri de daune de mediu sau pentru că este privată de drepturile omului, sau din ambele cauze. Vulnerabilitatea în fața daunelor de mediu rezultă „din expunerea la amenințări de ordin fizic legate de bunăstarea umană, care depășesc capacitatea oamenilor și comunităților de a face față acestor amenințări”.²⁵

41. Printre persoanele expuse într-o măsură mai mare daunelor de mediu, dintr-unul din motivele expuse anterior sau din ambele motive, se numără adesea femeile, copiii, persoanele care trăiesc în sărăcie, membrii comunităților indigene și ai comunităților tradiționale, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități, minoritățile etnice, rasiale sau

²⁴ A se vedea Rezoluția 34/20 a Consiliului Drepturilor Omului.

²⁵ Programul Națiunilor Unite pentru Mediu, *Global Environment Outlook 3* (2002), p. 302.

alte minorități și persoanele strămutate.²⁶ Numeroșii factori de vulnerabilitate potențială includ următoarele:

(a) În majoritatea gospodăriilor, femeile sunt principalele responsabile pentru asigurarea apei și a igienei. Atunci când sursele de apă sunt poluate, ele sunt expuse unui risc mai mare și, în cazul în care călătoresc pe distanțe mai lungi pentru a găsi surse de apă mai sigure, sunt expuse unui risc mai mare de a fi victime ale unor agresiuni (a se vedea A/HRC/33/49). Cu toate acestea, de regulă, femeile sunt excluse din procesul decizional privind apa și salubritatea;

(b) copiii sunt vulnerabili din multe motive, inclusiv din cauza faptului că se dezvoltă fizic și că sunt mai puțin rezistenți la numeroase tipuri de daune de mediu. Din cele aproximativ 6 milioane de decese ale copiilor sub 5 ani, înregistrate în 2015, peste 1,5 milioane ar fi putut fi prevenite dacă s-ar fi luat măsuri de reducere a riscurilor de mediu. În plus, expunerea la poluare și alte daune aduse mediului, în perioada copilăriei, poate avea consecințe pe tot parcursul vieții, inclusiv prin creșterea riscului de cancer și alte boli (A se vedea A/HRC/37/58);

(c) Persoanele care trăiesc în sărăcie nu au deseori acces suficient la apă sigură și la salubritate și este mai probabil ca acestea să ardă lemn, cărbune și alți combustibili solizi pentru încălzire și gătit, provocând poluarea aerului din gospodărie;

(d) popoarele indigene și alte comunități tradiționale, a căror existență materială și culturală depinde de teritoriile lor ancestrale, se confruntă cu presiuni tot mai mari din partea guvernelor și a întreprinderilor comerciale, care încearcă să exploateze resursele acestora. De obicei, acestea sunt excluse de la procesele decizionale, iar drepturile lor sunt adesea ignorate sau încălcate;

(e) persoanele în vârstă pot fi vulnerabile la daunele de mediu, deoarece sunt mai sensibile la căldură, poluanți și boli transmise prin vectori, printre alți factori;

(f) vulnerabilitatea persoanelor cu dizabilități în fața dezastrelor naturale și a vremii extreme este adesea exacerbată de obstacolele care le împiedică să primească informații de urgență într-un format accesibil și împiedică accesul acestora la mijloace de transport, adăpost și ajutoare;

(g) întrucât minoritățile rasiale și etnice și alte minorități sunt deseori marginalizate și nu au putere politică, în comunitățile în care trăiesc există adesea un număr disproporționat de gropi de gunoi, rafinării, centrale electrice și alte instalații poluante, fiind astfel expuse la niveluri mai ridicate de poluare a aerului și la alte tipuri de prejudicii de mediu;

(h) dezastrele naturale și alte tipuri de daune de mediu provoacă adesea strămutarea internă și migrația transfrontalieră a populațiilor afectate, ceea ce poate exacerba vulnerabilitățile acestora și poate duce la alte abuzuri și încălcări ale drepturilor omului (A se vedea A/66/285 și A/67/299).

42. Pentru a proteja drepturile persoanelor care sunt deosebit de vulnerabile în fața daunelor de mediu sau care sunt amenințate în mod special de acestea, statele ar trebui să se asigure că legile și politicile lor țin seama de vulnerabilitatea mai ridicată a anumitor grupuri de populație la daunele de mediu, precum și de obstacolele cu care se confruntă unele persoane în calea exercitării drepturilor lor fundamentale legate de mediu.

43. De exemplu, statele ar trebui să colecteze date dezagregate privind efectele specifice ale daunelor de mediu asupra diferitelor segmente ale populației, efectuând cercetări suplimentare, dacă este necesar, pentru a se asigura că legile și politicile lor garantează o protecție adecvată împotriva acestor daune. Statele ar trebui să ia măsuri eficiente pentru a crește gradul de conștientizare cu privire la amenințările existente la adresa mediului în rândul persoanelor care sunt cele mai expuse acestora. În ceea ce privește monitorizarea și raportarea problemelor de mediu, statele ar trebui să furnizeze informații detaliate cu privire

²⁶ Multe persoane, cum ar fi copiii care trăiesc în sărăcie sau femeile indigene, sunt vulnerabile și victime ale discriminării în mai multe privințe.

la amenințările la adresa celor mai vulnerabile persoane și la situația acestora. Evaluarea impactului proiectelor și politicilor propuse asupra mediului și a drepturilor omului trebuie să includă o examinare atentă a impactului acestora în special asupra celor mai vulnerabile persoane. În cazul populațiilor indigene și al comunităților locale, evaluările ar trebui să fie în conformitate cu orientările adoptate de Conferința părților la Convenția privind diversitatea biologică.²⁷

44. Statele ar trebui să dezvolte programe de educare, sensibilizare și informare în domeniul mediului pentru a permite depășirea unor obstacole precum analfabetismul, bariera lingvistică pentru minorități, distanța față de organismele publice și accesul limitat la tehnologiile informației, pentru a se asigura că toți oamenii au acces efectiv la astfel de programe și la informații cu privire la mediu într-o formă ușor de înțeles. Statele ar trebui, de asemenea, să ia măsuri pentru a asigura participarea echitabilă și efectivă a tuturor segmentelor populației afectate la procesul decizional relevant, ținând seama de caracteristicile populațiilor vulnerabile sau marginalizate în cauză.

45. Statele ar trebui să se asigure că dispun de cadre juridice și instituționale pentru protecția mediului care garantează o protecție eficientă a persoanelor aflate în situații vulnerabile. Acestea trebuie să își respecte obligația de nediscriminare (principiul-cadru nr. 3), precum și orice alte obligații relevante pentru anumite grupuri. De exemplu, trebuie să garanteze că interesul suprem al copilului este un considerent principal în cadrul oricărei politici sau măsuri de mediu care ar putea afecta drepturile copilului.²⁸

46. La elaborarea și punerea în aplicare a acordurilor internaționale în materie de mediu, statele ar trebui să includă strategii și programe care să identifice și să protejeze persoanele vulnerabile împotriva amenințărilor abordate în cadrul acordurilor.²⁹ Standardele de mediu naționale și internaționale ar trebui să fie elaborate astfel încât să protejeze segmentele vulnerabile ale populației împotriva daunelor de mediu, iar statele ar trebui să utilizeze indicatori și criterii adecvate pentru a evalua punerea în aplicare a acestor standarde. Atunci când este imposibilă adoptarea unor măsuri de prevenire sau de limitare a efectelor negative asupra mediului sau când astfel de măsuri sunt ineficiente, statele trebuie să faciliteze accesul celor mai expuse persoane la daunele de mediu la căi de atac efective pentru denunțarea abuzurilor și a încălcărilor drepturilor.

Principiul-cadru nr. 15

Statele ar trebui să se asigure că își respectă obligațiile față de populațiile indigene și față de membrii comunităților tradiționale, inclusiv prin:

(a) **recunoașterea și protejarea drepturilor lor asupra terenurilor, teritoriilor și resurselor pe care le dețin, ocupă sau folosesc în mod tradițional;**

(b) **consultarea acestora și obținerea consimțământului lor liber, prealabil și în cunoștință de cauză înainte de relocarea acestora sau de adoptarea ori aprobarea oricărei alte măsuri care ar putea afecta terenurile, teritoriile sau resursele acestora;**

(c) **respectarea și protejarea cunoștințelor și practicilor tradiționale ale acestora în ceea ce privește conservarea și utilizarea durabilă a terenurilor, teritoriilor și resurselor lor;**

²⁷ Akwé: Orientările facultative Kon pentru realizarea de studii privind consecințele culturale, ecologice și sociale ale proiectelor de dezvoltare sau ale amenajărilor susceptibile să afecteze locurile sacre și terenurile și/sau apele ocupate sau utilizate în mod tradițional de comunitățile indigene și locale (*The Akwé: Kon Voluntary Guidelines for the Conduct of Cultural, Environmental and Social Impact Assessment regarding Developments Proposed to Take Place on, or which are Likely to Impact on, Sacred Sites and on Lands and Waters Traditionally Occupied or Used by Indigenous and Local Communities*).

²⁸ A se vedea Convenția cu privire la drepturile copilului, articolul 3 alineatul (1).

²⁹ A se vedea, de exemplu, Convenția de la Minamata privind mercurul, articolul 16 alineatul (1) litera (a), anexa C.

(d) asigurarea faptului că acestea beneficiază în mod corect și echitabil de avantajele activităților legate de terenurile, teritoriile sau resursele lor.

Comentariu

47. Populațiile indigene sunt în mod special expuse daunelor de mediu din cauza relației strânse pe care o au cu ecosistemele naturale de pe teritoriile lor ancestrale. Declarația Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene și Convenția din 1989 (nr. 169) a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) privind populațiile indigene și tribale, precum și alte acorduri privind drepturile omului și conservarea mediului, impune statelor obligații în ceea ce privește drepturile populațiilor indigene. Aceste obligații includ, fără a se limita la acestea, cele patru obligații evidențiate în continuare, care sunt deosebit de relevante pentru drepturile fundamentale ale populațiilor indigene în raport cu mediul înconjurător.

48. Comunitățile tradiționale (denumite uneori comunități „locale”) care nu se consideră drept indigene pot, de asemenea, să aibă o relație strânsă cu teritoriile lor ancestrale și să depindă direct de natură pentru a-și satisface nevoile materiale și culturale. Printre exemple se numără descendenții sclavilor africani care au fost aduși în America Latină, care au evadat și au format comunități tribale. Pentru a proteja drepturile fundamentale ale membrilor acestor comunități tradiționale, statele trebuie să respecte anumite obligații și în privința acestora. Deși aceste obligații nu sunt întotdeauna aceleași ca în cazul populațiilor indigene, acestea ar trebui să includă obligațiile descrise mai jos (A se vedea A/HRC/34/49, pct. 52–58).

49. În primul rând, statele trebuie să recunoască și să protejeze drepturile popoarelor indigene și ale comunităților tradiționale asupra terenurilor, teritoriilor și resurselor deținute, ocupate sau utilizate în mod tradițional de acestea, inclusiv asupra celor care le permit să își asigure subzistența și să desfășoare activități tradiționale.³⁰ Pentru recunoașterea acestor drepturi, este necesar să fie respectate obiceiurile, tradițiile și formele de proprietate funciară ale populațiilor sau comunităților în cauză.³¹ Chiar și în absența unei recunoașteri oficiale a unor drepturi de proprietate și a unei delimitări și demarcări a granițelor, statele trebuie să protejeze aceste populații și comunități împotriva acțiunilor care ar putea să afecteze valoarea, utilizarea sau folosința terenurilor, teritoriilor sau resurselor acestora, inclusiv prin instituirea unor pedepse adecvate împotriva celor care abuzează de acestea sau le folosesc fără autorizație.³²

50. În al doilea rând, statele trebuie să asigure participarea deplină și efectivă a populațiilor indigene și a comunităților tradiționale la luarea deciziilor referitoare la toate chestiunile care le afectează viața. Statele au obligația de a se consulta cu acestea atunci când iau în considerare adoptarea de măsuri legislative sau administrative care le pot afecta direct, înainte de a pune în aplicare orice programe de explorare sau de exploatare a resurselor aflate pe terenurile sau teritoriile lor, sau de a autoriza punerea în aplicare a unor astfel de programe, și atunci când analizează capacitatea acestora de a-și înstrăina terenurile sau teritoriile ori de a-și transfera în alt fel drepturile în afara propriei comunități.³³ Statele ar trebui să evalueze impactul social și ecologic al măsurilor propuse și să se asigure că populațiilor și comunităților în cauză li se furnizează toate informațiile relevante, în forme ușor de înțeles și accesibile (principiile-cadru nr. 7-8). Consultările cu populațiile indigene și comunitățile tradiționale ar trebui să se desfășoare în conformitate cu obiceiurile și tradițiile lor și să aibă loc încă de la începutul procesului decizional (principiul-cadru nr. 9).

51. În general, statele trebuie să obțină consimțământul liber, prealabil și în cunoștință de cauză al populațiilor indigene sau al comunităților tradiționale înainte de adoptarea sau punerea în aplicare a oricăror legi, politici sau măsuri care le pot afecta și în special înainte de aprobarea oricărui proiect care le afectează terenurile, teritoriile sau resursele, inclusiv

³⁰ A se vedea Convenția din 1989 (nr. 169) a OIM privind populațiile indigene și tribale, articolele 14–15; Declarația Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene, articolele 26–27.

³¹ A se vedea Declarația Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene, articolul 26 alineatul (3).

³² A se vedea Convenția din 1989 (nr. 169) a OIM privind populațiile indigene și tribale, articolul 18.

³³ Ibid., articolele 6, 15 și 17.

extragerea sau exploatarea de resurse minerale, apă sau alte resurse, precum și depozitarea sau eliminarea de materiale periculoase.³⁴ Relocarea populațiilor indigene sau a comunităților tradiționale se poate face doar în urma obținerii consimțământului liber, prealabil și în cunoștință de cauză al acestora și după încheierea unui acord care să prevadă acordarea unor despăgubiri juste și echitabile și, acolo unde este posibil, opțiunea întoarcerii.³⁵

52. În al treilea rând, statele ar trebui să respecte și să protejeze cunoștințele și practicile populațiilor indigene și ale comunităților tradiționale în ceea ce privește conservarea și utilizarea durabilă a terenurilor, teritoriilor și resurselor lor.³⁶ Populațiile indigene și comunitățile tradiționale au dreptul la conservarea și protecția mediului lor și a capacității de producție a terenurilor, teritoriilor și resurselor lor, precum și la asistență din partea statelor în acest sens.³⁷ Statele trebuie să respecte obligațiile de consultare a populațiilor indigene și comunităților tradiționale și de obținere a consimțământului acestora în ceea ce privește înființarea de zone protejate pe terenurile și teritoriile lor și să se asigure că acestea pot participa pe deplin și efectiv la administrarea acestor zone protejate.³⁸

53. În al patrulea rând, statele trebuie să se asigure că populațiile indigene și comunitățile tradiționale afectate de activitățile de extracție, de utilizarea cunoștințelor tradiționale și a resurselor genetice ale acestora sau de alte activități legate de terenurile, teritoriile sau resursele acestora beneficiază în mod corect și echitabil de avantajele rezultate din aceste activități.³⁹ Procedurile de consultare ar trebui să permită stabilirea beneficiilor pe care le vor avea populațiile indigene și comunitățile tradiționale în cauză, ținându-se cont de prioritățile acestora. În cele din urmă, statele trebuie să prevadă căi de atac eficiente pentru încălcarea drepturilor acestora (principiul-cadru nr. 10) și reparații adecvate și echitabile pentru prejudiciile cauzate de orice activitate care le afectează terenurile, teritoriile sau resursele.⁴⁰ Acestea au dreptul la restituirea terenurilor, teritoriilor și resurselor care le-au fost luate, sau care au fost folosite sau deteriorate fără consimțământul lor liber, prealabil și în cunoștință de cauză, sau, dacă acest lucru nu este posibil, au dreptul la reparații adecvate, corecte și echitabile pentru acestea.⁴¹

³⁴ A se vedea Declarația Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene, articolul 19, articolul 29 alineatul (2) și articolul 32. A se vedea, de asemenea, Protocolul de la Nagoya privind accesul la resursele genetice și împărțirea corectă și echitabilă a beneficiilor care rezultă din utilizarea acestora la Convenția privind diversitatea biologică, articolele 6–7 (obligația obținerii consimțământului pentru accesul la resursele genetice și cunoștințele tradiționale).

³⁵ A se vedea Convenția din 1989 (nr. 169) a OIM privind populațiile indigene și tribale, articolul 16; Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene, articolul 10.

³⁶ A se vedea Convenția privind diversitatea biologică, articolul 8 litera (j) și articolul 10 litera (c).

³⁷ A se vedea Declarația Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene, articolul 29 alineatul (1).

³⁸ A se vedea Convenția din 1989 (nr. 169) a OIM privind populațiile indigene și tribale, articolul 15 alineatul (1).

³⁹ Ibid., articolul 15 alineatul (2); Convenția privind diversitatea biologică, articolul 8 litera (j); Protocolul de la Nagoya, articolul 5; Convenția Organizației Națiunilor Unite pentru combaterea deșertificării în țările grav afectate de secetă și/sau deșertificare, în special în Africa, articolul 16 litera (g).

⁴⁰ A se vedea Declarația Națiunilor Unite privind drepturile populațiilor indigene, articolul 32 alineatul (3).

⁴¹ Ibid., articolul 28.

Principiul-cadru nr. 16

Statele ar trebui să respecte și să protejeze drepturile omului, precum și să asigure exercitarea acestora, în cadrul măsurilor pe care le adoptă pentru a răspunde provocărilor ecologice și pentru a promova dezvoltarea durabilă.

Comentariu

54. Obligațiile statelor de a respecta și proteja drepturile omului, precum și de a asigura exercitarea acestora, se aplică atunci când statele adoptă și pun în aplicare măsuri pentru soluționarea problemelor de mediu și promovarea dezvoltării durabile. Faptul că un stat încearcă să prevină, să reducă sau să repare daunele aduse mediului, încearcă să realizeze unul sau mai multe dintre Obiectivele de Dezvoltare Durabilă sau ia măsuri pentru a răspunde schimbărilor climatice nu îl scutește de respectarea obligațiilor sale în materia drepturilor omului.⁴²

55. Încercarea de a atinge obiectivele care țin de mediu și dezvoltare, în conformitate cu normele din domeniul drepturilor omului, contribuie nu doar la promovarea demnității umane, a egalității și a libertății – beneficii ale realizării tuturor drepturilor omului – ci și la orientarea procesului de elaborare a politicilor și la consolidarea acestora. Prin asigurarea faptului că persoanele cele mai afectate pot obține informații, își pot exprima liber opiniile și pot participa la procesul decizional, de exemplu, politicile vor deveni mai legitime, mai coerente, mai solide și mai viabile. Cel mai important, o perspectivă care ține seama de drepturile omului contribuie la asigurarea faptului că politicile de mediu și de dezvoltare îmbunătățesc viața oamenilor care au nevoie să trăiască într-un mediu sigur, curat, sănătos și durabil – cu alte cuvinte, viața tuturor ființelor umane.

⁴² A se vedea Acordul de la Paris, paragraful al unsprezecelea din preambul.